

STATSMINISTERN

Anförande vid
Kvinnoförbundets
konferens den
20 februari 1976
i Gamla Riksdags-
huset

Det är ett synnerligen imponerande program som kvinnoförbundet sammanställt för denna konferens. Sakkunniga talare behandlar centrala avsnitt av svenska utrikespolitiken. Det ger mig möjligheter att röra mig ganska fritt över fältet utan anspråk på fullständighet. Främst skall jag uppehålla mig vid några ideologiska aspekter, bland annat i anslutning till det socialdemokratiska partiledarmötet i Helsingör förra månaden.

Svenska Dagbladet skrev härförleden en hjärtskärande artikel med anledning av de begränsade framgångarna i den nyligen tilländalupna Olympiaden i Innsbruck. Efter några dystra betraktelser om diktaturländernas satsningar på nationell prestige och de kommersiella intressenas betydelse sökte man sig med slagrutans säkerhet till partipolitiken. Den socialdemokratiska utjämningspolitiken ställdes vid skampålen. Det räcker inte att producera medelmåttor. Någon måste stiga upp på prispallen, förmenade tidningen.

Men hav tröst, o Svenska Dagblad, hav tröst!

Tidningen Financial Times samlade nyligen en panel av kvalificerade ekonomer för att värdera den ekonomiska politiken i olika länder och utse det land som fört den mest framgångsrika ekonomiska politiken under år 1975. Till vem utdelades männe guldmedaljen? Jo, den tillföll Gunnar Emanuel Sträng. Så kan Svenska Dagbladet i stolthet vända sitt ämne mot höjden och ropa: äntligen en svensk högst på prispallen!

Nu må det i rättvisans namn tilläggas att det är fråga om lagspel, en kollektiv prestation av det svenska folkhushållet och av dem som där verkar och i ekumenisk anda tillfogar jag: Giv även en penning åt Helén. Ty han var med vid Haga när det begav sig.

Nu finns det ytterligare en slutsats att dra av denna sederlärande berättelse. Vi söker föra en självständig politik med sikte på full sysselsättning och förbättrad välfärd. I en tid av djup internationell kris har vi lyckats ganska väl. Men vi skall icke ett ögonblick inbilla oss att vi kan forma vårt samhälle oberoende av omvärlden.

Vid en diskussion i Värmland häromdagen om arbetslivets förnyelse framhöll en företagare

att det finns en part som inte sitter med vid bordet vid våra samråd i strävandena att demokratisera det ekonomiska livet. Det är världsmarknaden, den ofta hårda marknad där vi måste sälja hälften av vår industriproduktion för att kunna utveckla vårt samhälle. På den punkten måste jag oförbehållsamt ge honom rätt. Om människorna utanför våra gränser är fattiga och arbetslösa så att de inte har råd att köpa våra produkter, om framtidsbyggandet hejdas så att efterfrågan sjunker för våra maskiner, vår malm, våra trävaror och vårt byggmaterial, kommer detta obönhörligen att påverka även oss. Den dag vi valde - och klokt nog valde - att basera vår ekonomi på en stor och öppen handel över gränserna, då tog vi också steget ut i världen, till ett direkt beroende av skeendet utanför våra gränser.

Detta beroende av världen blir än starkare markerat i de avgörande frågorna om krig och fred. Vi har valt att föra en alliansfri utrikespolitik i fred som syftar till neutralitet i krig. Den har varit framgångsrik i över 160 år. Men den får aldrig innebära isolering och en strävan att huka sig under världens stormar. Den valda politiken måste vara trovärdig, inge respekt i omvärlden.

Den förutsätter att vi aktivt arbetar för fred och avspänning överallt där vi kan tänkas göra en konstruktiv insats. Det gäller i Förenta Nationerna och i de fredsbevarande aktionerna. Det gäller i nedrustningsfrågan och i biståndsarbetet. Det gäller i strävandena till en ny ekonomisk världsordning och i det vittförgrenade internationella samarbete som präglar dagens värld.

Det har för Sverige alltid varit självklart att med all kraft stödja arbetet för fred och avspänning i Europa. Vi brukar också hävda att den svenska neutralitetspolitiken inneburit en stabiliserande faktor för läget i norra Europa och därmed för freden på vår kontinent. I historiens ljus kan det gångna året komma att framstå som ett märkesår i efterkrigstidens Europa. Den europeiska säkerhetskonferensen avslutades i Helsingfors i augusti. Där antogs ett dokument som syftar till att säkra freden och avspänningen i vår världsdel. Dokumentet är inte folkrättsligt bindande, det har ej heller förändrat någonting i Europas karta. Men det utgör en bekräftelse på efterkrigstidens realiteter och är det närmaste vi kan komma, trettio år efter andra världskrigets slut, ett formellt fredsfördrag.

Den västtyska regeringens östpolitik bröt i väsentliga avseenden vägen för avspänningen och för arbetet på en försoning mellan Europas folk. I detta sammanhang ingick som en mycket betydelsefull länk det fördrag som i somras slöts mellan Förbundsrepubliken och Polen. Det var ett konkret uttryck för Helsingforsandans, det speglade försoning efter outhärligt lidande, det hade en djup mänsklig dimension. Det vore djupt beklagligt för de båda länderna och för hela Europa om detta framåtsyftande och statsmannalika fördrag skulle omintetgöras av smalspåriga inrikespolitiska intressen i Förbundsrepubliken.

I Helsingforskonferensens slutdokument enades öst, väst och de neutrala samt alliansfria staterna om en rad principer för sitt uppträdande. Bakom låg ett långt och mödosamt arbete.

Dokumentet måste ses som en helhet. Denna syn får emellertid ej skymma uppmärksamheten från de enskildheter, vilka tillsammans bygger upp slutakten till en balanserad helhet. Inget område får därför utelämnas eller ses som mindre angeläget än något annat. På svensk sida har vi därför icke minst välkomnat att skyddet av de mänskliga rättigheter-

na accepterats som en med andra principer jämställd norm för internationellt umgänge. Det ger förhandlingsresultatet en mänsklig dimension och gör det begripligt för de enskilda medborgarna.

I detta sammanhang ingår frågan om familjeåterförening liksom resor över gränserna. Vi noterar med besvikelse att arbetet på detta område har svårt att komma igång. Det måste underlättas och påskyndas.

Övergrepp på de mänskliga rättigheterna blir avsteg från avspänningspolitiken. Denna syn är också helt i överensstämmelse med den uppfattning den svenska regeringen länge hävdar: att förtryck, ofrihet och orättvisa i sig bär fröet till sociala och politiska spänningar.

Den som stillatigande låter förtryck, terror, tortyr, ofrihet och andra brott mot de mänskliga rättigheterna breda ut sig bidrar ytterst till att freden undergrävs. Vi har alltid sett det som en förpliktelse att försvara de mänskliga fri- och rättigheterna. Vi vänder oss mot dessa brott, varhelst de än må förekomma. Vi har gjort det i Vietnam, Chile Grekland, Spanien och Portugal och andra

länder där USA direkt eller indirekt medverkat till att hålla en diktatur vid liv. Vi har skarpt kritiserat invasionen i Tjeckoslovakien och den där rådande ofriheten.

Informationer om förföljelser mot enskilda människor i öst har under de senaste månaderna bland annat talat om läger för politiska fångar och andra metoder att bekämpa olik-tänkande.

Vi kan ej annat än vända oss mot metoder av detta slag. De står i strid med elementära humanitära principer, vilka också avspeglades i Helsingforsdokumentet.

Den kritik vi riktar mot olika företeelser innebär alls ingen önskan om konfrontation, den innebär inte någon fientlig inställning mot några länder, vare sig stora eller små, vare sig antiamerikanism eller antisovjetism. Vi är alltid beredda till kontakt och samtal även med dem som vi i olika stycken kritiserar. Vi förstår och respekterar att varje folk måste söka sin egen väg till ett bättre samhälle, att olika samhällssystem måste lära sig att leva med varandra och söka vägar till kontakt och fredligt samarbete. Vi stödjer helhjärtat avspänningen och vill ge vårt bidrag till att fördjupa samarbetet mellan Europas folk. Vi arbetar aktivt för att den politiska avspänningen

skall följas av en militär nedrustning.

Samtidigt vill vi hävda vår rätt att säga vår mening och hävda vår uppfattning i väsentliga frågor. I det rådande avspänningsklimatet vill vi gärna se en friare och öppnare debatt om grundläggande politiska och ideologiska frågor. Principen om icke inblandning får inte tillåtas kväva debatten. Viljan till fred och konstruktivt samarbete får inte förstumma ett öppet och mera nyanserat meningsutbyte än som var möjligt under det kalla krigets oförsonliga tid.

Nu är situationen i Europa fylld av paradoxer. Avspänning råder mellan nationerna men inom nationerna tilltar spänningarna.

I de västliga industriländerna upplever vi just nu den djupaste ekonomiska krisen sedan 1930-talet. I land efter land möter oss förlamande och nästan osannolika arbetslöshets-siffror. Samtidigt härjar den snabbaste inflationen sedan Koreakrisen.

I dag går nästan 17 miljoner människor arbetslösa i de industrialiserade länderna. Räknar man in familjemedlemmar kanske 40 miljoner människor är direkt drabbade av arbetslöshet. Enbart i EG-området finns det

omkring 2 miljoner arbetslösa ungdomar under 25 år. I enskilda länder visar ungdomsarbetslösheten förfärande siffror som 300 000, 400 000, uppemot 500 000. Avståndet mellan arbetets trygghet och arbetslöshetens otrygghet blir mindre. Tvärs igenom industrisamhällets välstånd och samhällen gnager en känsla av vanmakt och osäkerhet.

De ideologiska konsekvenserna kan bli förödande. Jag betraktar den fulla sysselsättningen som efterkrigstidens största ekonomiska och sociala landvinning. Men i dagens besvärande situation börjar man höra ett allt mer högröstat mummel om att en betydande arbetslöshet kanske är oundviklig, att arbetslösheten ändå inte är så farlig utan har vissa fördelar, att den enskilda människan i alla fall får understöd etc. Det speglar en ideologisk uppgivenhet som kan bli helt katastrofal både för nationernas vitalitet och för de enskilda människornas framtidsförhoppningar.

Ett annat illavarslande tecken är den nu uppblussande diskussionen om demokratins svaghet och om skilda hot mot demokratin, där man inte söker de sociala orsakerna till så svårigheten utan snarare letar efter syndabocker.

Det är ingenting nytt. Vi behöver inte gå långt tillbaka i historien för att läsa hur otrygghet beredde väg för krav på starka män och de enkla lösningarnas förförelse.

På 20-talet råkade demokratin i många länder i en djup kris. Arbetslöshet, politisk splitt-ring och parlamentarisk svaghet fick Europas demokratier att ramla som käglor. Demokratin blev för en del de svagas utväg, dömd att missbrukas eller gå under. I Mein Kampf skrev Adolf Hitler:

"Demokratin som den utövas i Västeuropa idag är förelöpare till marxismen ... Demokratin är den grogrund i vilken den marxistiska världspestens baciller kan växa och sprida sig."

I dagens Chile säger sig generalen Pinochet söka efter "en ny demokratisk formel, ty den traditionella demokratin har överallt infiltrerats av marxistleninisterna."

Nu är antalet rena fascister dessbättre begränsat.

Men även bland demokrater har på det internationella planet en pessimismens debatt börjat föras om demokratins framtidsutsikter.

Den amerikanske professorn Daniel Moynihan, mest känd som USA:s ambassadör i Förenta Nationerna, påstod i en nyligen publicerad artikel att den amerikanska demokratin för en tynande tillvaro. En gång såg hela världen USA:s konstitution som ett föredöme. Den tiden är nu förbi. Moynihans slutsats är att demokratin är ett passerat skede i historien, lika otidsenlig som monarkin på 1800-talet. Den har ingen förmåga att lösa framtidens problem. Kanske kan den överleva på några få isolerade och säregna platser i "en handfull nordatlantiska länder".

En pessimism av annat slag kommer fram i skriften Demokratins kris, författad av ett triumvirat bestående av en japan, en amerikan och en fransman. Författarna är bland annat oroliga för att demokratin skall bli allt för livaktig, att kraven på demokratin skall bli allt för stora.

De anser att utvecklingen inneburit att en mängd särintressen hävdats allt hårdare samtidigt som de politiska partiernas samman-

hållande kraft minskat. Demokratien har blivit oregerlig, d v s hart när omöjlig att regera.

En av författarna säger att ett visst mått av passivitet och bristande engagemang hos vissa grupper ser ut att vara en förutsättning för en fungerande demokrati.

Pessimisternas rad må fullbordas av engelsmannen Robert Moss, som skrivit en bok med titeln Demokratins sammanbrott, som väckt stor uppståndelse i den anglosaxiska världen. Han menar att demokratin för att överleva måste skyddas med i det närmaste antidemokratiska metoder. Ett i princip öppet samhälle kan behöva tillfälligt ta till diktaturbesläktade metoder i "självförsvar", såsom styrning av massmedia, avskedande av radikala lärare, ingrepp mot fackföreningar o s v. Han har i en tidigare bok gjort sitt bästa för att "förklara" den chilenska juntans störtande av Allende.

Pessimisterna har det gemensamt att de på olika sätt ser en fara i att vidga demokratins verkningskrets, fördjupa demokratin. De talar mycket litet om sociala missförhållanden och nödvändigheten att genom en aktiv

politik slå sig ur krisen. Däremot är de intresserade av att på olika sätt inskränka och begränsa demokratis verkningskraft.

Det är inte att förvåna att de brukar hänföras till något som kallas den nya konservatismen. Här och var har konservativa krafter mycket riktigt anat morgonluft. Man sprider "ojämlikhetens evangelium" som om den sociala utjämnningen vore orsak till svårigheterna och som om befästandet av ett klass-samhälle skulle förbättra situationen. Man förespråkar en återgång till en renodlad kapitalism och söker blunda för att den rådande krisen väsentligen är ett uttryck för för kapitalismens kris.

Och man söker syndabockar. För att slippa tala om arbetslösheten och fattigdomen och människors känsla av vanmakt målar man upp den röda faran. Man förmedlar bilden av att kommunisterna drar in i regeringskanslierna och skapar moskovistiska brohuvuden i västeuropa. Därför måste Europa vaccineras mot den röda faran. Demokratin måste slå tillbaka. Så växer en anda av konfrontation och misstänksamhet fram och riskerar att skapa spänning inom och mellan nationerna.

Men vad händer i verkligheten? Det går mycket väl att hävda att kapitalismen befinner sig i en djup kris. Enklast genom att hänvisa till arbetslöshetssiffrorna.

Enligt de kommunistiska texterna borde vi därmed befinna oss i en direkt revolutionär situation, som borde gynna den kollaps och det våldsamma maktövertagande som enligt samma texter oundvikligen måste komma.

Varmed sysslar då revolutionärerna? Jo, revolutionens förtrupp i Europa är ivrigt sysselsatt med att avsvära sig revolutionen för att i stället kraftfullt betyga sitt demokratiska och reformistiska sinne.

Detta är också en av dagens paradoxer. I ett läge som enligt lärofädrerna skulle gynna världsrevolutionen befinner sig de kommunistiska partierna mitt uppe i något av en politisk och ideologisk kris.

Vad är nu förklaringen till detta?

I trettio år har de kommunistiska partierna i västeuropa levat i ett slags politiskt ghetto, även i sydeuropa där de varit starka. Trots sin organisatoriska styrka, sin disciplin och målmedvetenhet har deras inflytande varit

ringa. Det stalinistiska arvet har ständigt levt kvar hos de många människorna, den hårda disciplinen har hållit flera människor utanför än innanför partiet, tesernas liturgi har verkat främmande och fanatisk, elitandan har inte stimulerat till engagemang och berikande debatt. Sin styrka har de främst visat som förbjudna partier i underjordisk verksamhet, där de visat en beundransvärd heroism, eller i kristider då samhället och de politiska motståndarna råkat i kris. I fredstid hämtar de sin bästa näring i utpräglade klass-samhällen.

I de länder där kommunisterna samlat en stor del av arbetarklassen har de aldrig på allvar kunnat utnyttja sin styrka. Tvivlen på den egna taktiken har därför ökat. Allt mer har de insett behovet att mera anpassa sig till sin omgivning. När så Sovjetunionen hårt ingrep, som i Ungern 1956 och Tjeckoslovakien 1968, tillkom till de taktiska tvivlen ett ifrågasättande av och ett begynnande avstånds-tagande från det ideologiska centret.

Vad vi därför bevittnat inom de tongivande kommunistpartierna i Sydeuropa är ett försök att bryta sig ur isoleringen, att framstå som mera attraktiva för grupper utanför de

egna skarorna och att vinna trovärdighet som demokratiska partier. Så har skett främst i Italien, Spanien och Frankrike.

Vill de nå dessa mål kommer de emellertid i kollision med vissa grundläggande element av den egna ideologin, ett förhållande som i sig är ett tecken på demokratins och det nationella oberoendets styrka.

Först gäller det den proletära internationa-
lismens princip. Ty när den presenterades som en doktrin i Tjeckoslovakien 1968 var det där-
efter omöjligt att med framgång bekänna sig
till ideologiskt-politiskt beroende till
Moskva inför västeuropeisk opinion. Processen
hade redan inletts i öst av Tito under 40-
talet och i Italien vid mitten av 60-talet av
kommunistledaren Togliatti. I ett sådant ifrå-
gasättande ligger också en utveckling mot ökad
kritik. Avståndstagandena från Dubceks stөр-
tande var allmänna, om än med varierande styr-
ka. Längst i detta avseende har det spanska
kommunistpartiet gått, vars generalsekreterare
har rest kravet på att även "kamrat Dubcek"
skall inbjudas till det planerade europeiska
kommunistpartimötet.

Men även de två stora partierna i väst går
långt i sina markeringar. Den italienska

kommunistledaren Berlinguer bekänner sin trohet till landets NATO-åtaganden, även om han hävdar att Europa klarar sig bäst både utan NATO och Warszawa-pakt. I Frankrike såg vi nyligen hur kommunisterna gick ut i en hård attack mot förekomsten av läger för politiska fångar i Sovjet och mot rättegångar mot oliktankande.

Det är säkert så att kommunisterna i sina försök att vinna tilltro i den västeuropeiska opinionen tvingas till drastiska handlingar av denna typ. Det skapar med nödvändighet friktioner med kamraterna i Moskva. Därmed skakas också den proletära internationalismen.

För det andra måste kommunisterna ifrågasätta proletariatets diktatur, en tes som ju knappast lockar till sig de stora väljarskarorna och direkt svär emot de latinska kommunistpartiernas ambitioner att bilda en bred demokratisk front. I Frankrike samarbetar kommunisterna med socialisterna i Vänsterunionen. I Spanien ingår de i en antifascistisk front, där också borgerliga grupper finns med och i Italien strävar de efter den historiska kompromissen, dvs ett organiserat regerings-samarbete med det stora kristligdemokratiska partiet.

Tesen om proletarietets diktatur svär också mot viljan att presentera sig som ett demokratiskt alternativ för väljarna. De bekänner sig därför numera till den politiska pluralismen, majoritets- och parlamentsstyrelsen, absolut respekt för folkmajoritetens vilja i allmänna val m m. I denna ambition kan deras budskap ibland verka nästan samhällsbevarande.

En bekännelse till demokratin innebär också nödvändigtvis ett övergivande av tron på en revolutionär utveckling i Västeuropa samt ett accepterande av den reformistiska vägen. Kritiken mot de som tvivlar på reformismen blir också hård. Lyssna t ex på den italienske centralkommittémedlemmen Giancarlo Pajetta. Denne kommunistens ord skulle kunna vara adresserade till våra egna svenska kommunister:

"Bara smågrupper, som är tillfredsställda med att leva i historiens utkanter, eller doktrinära skolmästare, som ännu inte har förstått det nya i tiden och som inte begriper att man måste handla i enlighet därmed, om man vill vara en äkta revolutionär, kan tala om revisionism och reformism i den betydelsen, att de innebär ett avståndstagande från socialismen."

Så försvinner proletarietets diktatur från texterna och förpassas till historien.

Vad jag förstår så närmar sig nu de sydeuropeiska kommunisterna en punkt, där de snart också måste börja diskutera en tredje fundamental kommunistisk princip, den demokratiska centralismen. Kan de i sina försök till demokratisk framtoning fortsätta att hålla fast vid en princip, som går tvärt emot tendenserna i övrigt i de västliga industrisamhällena, nämligen decentralisering av makt och inflytande på alla nivåer? Går det längre att hävda leninismens princip om det allvetande och allsmågtiga avantgardet som i sin visdom skall leda folket på den rätta vägen? Jag tror inte det. Därför måste de också ifrågasätta denna princip.

Detta är inte grå teori. De tre principer jag berört är alla fundamentala i den kommunistiska ideologin. Det är kring dessa tre principer som striden stått hård decennium efter decennium mellan socialdemokrati och kommunism. Här har den avgörande skiljelinjen gått.

Många upplever denna utveckling som ett ifrågasättande av hela den marxistleninistiska trosläran med åtföljande symbolhandlingar. Vi får bevittna hur bysterna bärs bort från bordet. Vi får uppleva hur den knutna näven lö-

ses upp i ett inbjudande handslag. Internationalens maning till kamp ersätts av nationalsången. Marxismens Mecka förtonar i fjärran.

Det är inte att förvåna om detta leder till starka inre spänningar i partierna samtidigt som förhållandet till partivännerna i öst utsätts för påfrestningar.

Nu uppstår frågan: Är det en fråga om äkta sinnesförändring eller rör det sig enbart om ren och skär taktik med oförändrade ideologiska positioner under ytan. Det vet vi inte. Endast utvecklingen kan ge besked härom.

Men debatten kring detta tema visar intressanta varianter. Somliga hävdar att det är fråga om en taktisk ansiktslyftning i syfte att nå regeringsmakten. Sedan är demokratin förlorad. Det gäller därför att hårt och oförsonligt dra en gräns, icke acceptera något samarbete, icke släppa in några kommunister i regeringar.

Utvecklingen i Sydeuropa tolkas av somliga som en diabolisk plan utarbetad i Moskva. Kommunisterna ikläder sig demokratisk skepnad för att nå makten. Därefter kommer land efter

land att falla som dominobrickor för diktaturen.

Nu förefaller det som om kommunistpartiet i Moskva inte alltför villigt spelar med i detta förmenta spel. Man har här skärpt den ideologiska linjen. I en rad artiklar utvecklas den proletära internationalismens budskap, hävdas det oundgängliga i klasskampen, proletarietets diktatur och annan ideologisk renlärighet.

De ideologiska spänningarna speglar sig också i förseningen av sammankallandet av den europeiska kommunistkonferensen. Under snart två år har man förhandlat och sammanträtt utan att nå enighet om när konferensen skall äga rum och hur den i förväg skrivna resolutionen skall se ut. Det ligger onekligen mycket i vad den spanska kommunistledaren Carillo säger, när han påpekar att socialdemokraterna håller möte på möte "medan vi kommunister inte ens är kapabla att hålla en europeisk konferens".

Man kan t o m tänka sig att ledarna i Kreml också omfattar en dominoteori. Ty vad skulle hända om den ideologiska upplösningen i de västeuropeiska kommunistpartierna spred sig

till östeuropa och tankar om en kommunism med mänskligt ansikte ånyo vann terräng i dessa länder.

Den största utmaningen mot det sovjetkommunistiska partiets ställning skulle då inte komma från borgerligheten eller från socialdemokratin i västeuropa utan från de egna ideologiska bröderna.

Egentligen är det en fascinerande tanke: Två oändligt starka supermakter begrundande var sitt dominospel med brickorna vända åt motsatta håll fruktande den förändring i det bestående som idéernas kamp och de folkliga kraven kan medföra.

På sätt och vis måste man ha förståelse för deras situation. Den ömtåligt uppbyggda maktbalansen ter sig för dem som en garanti för freden. Förändringen kan få överskådliga och kanske önskade konsekvenser. Den klara uppdelningen i intressesfärer, den enkla renlärligheten i ideologiskt avseende har för dem obestriddliga fördelar. Det känns på sitt sätt orättmätigt att kritisera dem. Samtidigt visar det hur bräcklig supermaktsbalansen måste vara i ett skede då förändringens vind sveper genom nationerna.

Vad är då socialdemokratins inställning till detta skeende?

Härom talade vi bl a vid det socialdemokratiska partiledarmötet i Helsingör i förra månaden.

Det är en fråga som nära berör många av våra partivänner på kontinenten och det är därför jag i dag rätt utförligt har uppehållit mig vid den.

Låt mig emellertid först göra en liten utveckling om det svenska kommunistpartiet. Det känns nästan ofint att lägga ytterligare lök på laxen och ännu flera stenar på bördan, men det är nödvändigt för sammanhanget.

Vi har alltid upplevt kommunisterna som splitt-rare. De utgör i sin tur en splittrad grupp. Vad de nuvarande striderna går ut på är nästan omöjligt att klura ut. Men när partiordföranden skildrar Vpk som "den svenska arbetarklassens verktyg i kampen för socialismen" är det inte precis en storslägga man erbjuder den svenske arbetaren.

Någon har sagt att Vpk befinner sig i en permanent programkris. Sedan andra världskrigets

slut har man antagit fem program. Man letar fortfarande febrilt efter ett program som stämmer överens med den svenska verkligheten och samtidigt bevarar det leninistiska arvet.

På ett märkvärdigt sätt har de svenska kommunisterna ställt sig vid sidan av den utveckling i Europa som nu sker. När de franska och italienska kommunisterna talar om att stärka den parlamentaristiska demokratin talar Vpk i sitt program om att "parlamentet är det borgerliga samhällets maktcentrum". I stället skall en "central folkrepresentation" ersätta den nuvarande riksdagen. Vidare skall en "revolutionär regeringsmakt" inrättas.

Partiprogrammet avvisar också "illusionen" om "den reformistiska vägen". Det är i stället "den statsmonopolitiska kapitalismen" som tjänar på "reformismens starka ställning".

När socialdemokratin träffade för ekonomin viktiga men ideologiskt rätt neutrala Hagaöverenskommelser sparade Vpk inte på glåporden. Samtidigt säger sig Vpk stödja sina italienska partivänners strävan att bilda regering med ett parti som är närmast konservativt. Vad som är klassförräderi på Haga blir klok politik i Rom.

Inte heller är kommunisterna särskilt blå-gula. Få löntagare känner igen den kommunistiska svartmålningen av Sverige som "en liten, men hungrig imperialistisk stat".

Utrikespolitiskt är intrycket också suddigt. I Portugal har Vpk gett sitt stöd åt Cunhals kommunistparti och fördömt socialisterna. Det står i direkt strid med de spanska och italienska partivännerna som i otvetydiga ordalag tagit avstånd från Cunhals politik och söker upprätthålla goda förbindelser med Mario Soares.

Om Tjeckoslovakien säger man att där pågår en "normalisering". Betyder det att läget förbättrats i Tjeckoslovakien sedan Dubcektiden? Eller menar man rent av att förhållandena i Tjeckoslovakien är normala för en kommunistisk regim?

I Sverige brottas kommunisterna med sektens och sekternas problem. Medan man i Sydeuropa söker bredda sitt arbete blir i Sverige den ideologiska basen allt smalare, den teoretiska ramen allt snävare.

I Sydeuropa är läget ett annat. Där har kommunistpartierna under hela efterkrigstiden varit stora, starkt organiserade och med stöd

vid valen av en betydande del av arbetarklassen. Härtill ges olika förklaringar. En del hänvisar till den katolska kyrkans dominerande roll. Socialisterna har blivit pressade mellan "de två kyrkorna", kommunism och katolicism. I Italien är kommunisterna betydligt större än socialisterna. Men socialisterna är störst i Portugal och sannolikt i Spanien. I Frankrike har socialisterna på senare år för första gången blivit majoritetspartiet inom vänstern. 100 000-tals franska arbetare, som tidigare röstade kommunistiskt, har nu gått över till socialisterna.

Kommunistpartiernas styrka och isolering har i praktiken utgjort en garanti för en politisk övermakt för de konservativa krafterna i de olika länderna och en förklaring till att dessa länder i väsentliga avseenden släpat efter i den sociala utvecklingen. Det är ett grundläggande politiskt faktum och det måste också kommunisterna vara mycket medvetna om.

Relationen mellan socialdemokratien och kommunismen måste bedömas efter förhållandena i varje land. Situationen är självfallet en helt annan i länder där kommunisterna organiserar en betydande del av arbetarklassen.

Därför måste socialdemokratin i varje land själv bestämma sin ståndpunkt. Det tjänar ingenting till med pekpinningar. Denna inställning underströks av Internationalen 1972 och 1974 och den bekräftades i år i Helsingör.

För den europeiska socialdemokratien måste målet vara att nå arbetarklassen i sin helhet, att göra den delaktig i den demokratiska processen och att nyttja dess kraft för en social, ekonomisk och demokratisk omdaning av samhället.

Jag har svårt att förstå dem som med uteslutande misstro betraktar den ideologiska omvärderingen inom kommunistpartierna. Det måste ju vara en fördel om dessa partier börjar bekänna sig till demokratiska fri- och rättigheter, om de vill försvara grundläggande mänskliga rättigheter, om de börjar inse reformismens slagkraft i samhällsförändringen.

Skulle det gå så långt att de i konkret handling lever upp till proklamationerna "ingen demokrati utan socialism, ingen socialism utan demokrati", då har de accepterat inte bara Rosa Luxemburgs grundtes om socialismen utan också den Socialistiska Internationals grundläggande värderingar.

Vi har i det läget ingen anledning att återfalla till det kalla krigets tongångar eller att äntra något slags korståg av den typ som reaktionens krafter alltid står redo att

organisera. Vi kan i stället utan doktrinära låsningar deltaga i en öppen ideologisk debatt.

Egentligen är det en fråga om självförtroende. Ty i grunden vittnar utvecklingen om den demokratiska socialismens attraktionskraft och styrka. Det är folkens krav på en levande demokrati, på nationellt oberoende och social rättvisa som bryter fram.

Kommunism eller kapitalism representerar inte längre någon dröm om frihet för Europas folk. Närheten till öststaterna och erfarenheterna av de kapitalistiskt understödda diktaturerna i Grekland, Portugal och Spanien har gjort människorna immuna mot förtryckarregimer.

Vilken lockelse utövar kommunismen på dem som vill ha mer att säga till om på sina arbetsplatser, som vill utveckla den lokala självstyrelsen, som vill satsa på en vidgad aktivitet och ett ökat engagemang för allt fler människor i det politiska livet?

Och vilken lockelse utövar kapitalismen på dem som vill ersätta industrisamhällets orättvisor med ekonomisk demokrati, marknadskrafternas rovdrift med gemenskap och god

miljö, på dem som ser hur förtryckarregimer stödjer sig på multinationella företag, hur kapitalismen motarbetar den koloniala frihetskampen?

Det är den demokratiska socialismen som främst bär frihetsdrömmen vidare. Den demokratiska socialismen är en frihetsrörelse som bygger på de många människornas frihetslängtan och engagemang.

Socialdemokratin är idag den starkaste politiska kraften i Västeuropa. Vi kan glädja oss åt fler medlemmar, fler röster, fler parlamentsledamöter och fler regeringsposter än någonsin tidigare.

Men vår uppgift är svår.

Det gäller att benhårt och tålmodigt föra kampen för demokratin vidare. Mot förtryck och förföljelse. Till försvar för de mänskliga rättigheterna.

I Portugal det senaste året har den europeiska socialdemokratins gemensamma uppträdande och fasta uppslutning kring demokratin upplevts som ett betydelsefullt stöd. Det är lika viktigt att vi stödjer demokratin i

Spanien. Där visar demokratins krafter ett stort tålamod i den känsliga men oundvikliga övergången till demokrati. Kraven på politisk frihet, frigivning av politiska fångar, rätt att organisera sig, kan i längden icke hejdas. Men det står alldeles klart att de demokratiska krafternas tålmodiga väntan har en gräns.

Men det räcker inte att försvara formella friheter. Demokratien måste vidgas och fördjupas. Mot de reaktionära krafter som talar om att inskränka och begränsa demokratin måste vi beslutsamt säga: ge människorna mera att säga till om, för in demokratin på arbetsplatserna, låt medborgarna ta ansvar. Då kan vi gemensamt och solidariskt skapa en bättre framtid.

Vi skall inte ett ögonblick underskatta de högerkrafter runt om i Europa som vill utnyttja dagens kris och människornas känsla av vanmakt till att vrida utvecklingen tillbaka, på nytt dra upp de hårda klassgränserna, på nytt fördjupa klyftorna, utlämna människorna att ensam kämpa med marknadskrafterna och de ekonomiskt mäktiga. Socialdemokratins uppgift är att rida spärr mot dessa reaktionära krafter, att aldrig släppa sitt

långsiktiga arbete för samhällets förändring till social rättvisa.

Det är endast med demokratin och solidariteten som instrument som vi kan finna vägen ur den ekonomiska krisen, värna rätten till arbete, möta kraven på ett mänskligt arbetsliv, skapa trygghet och gemenskap och en god livsmiljö.

Det förmår intet land skapa av egen kraft, uteslutande på egen hand. Det behövs den samlade kraften hos en arbetarrörelse, som på grundval av gemensamma värderingar förmår arbeta över gränserna.

Framgång i denna strävan är en förutsättning för att vi skall kunna ge ett konstruktivt bidrag till att lösa de stora världsproblemen: kampen mot fattigdomen, en mera förnuftig och rättvis fördelning av jordens samlade resurser, kampen mot det gigantiska slöseri som kapprustningen utgör - alla de frågor som andra talare kommer att belysa vid denna konferens.

I grunden är det en fråga om att hålla solidaritetstanken levande och att ge den ett konkret innehåll. Den internationella solidaritet-

teten förutsätter att vi med beslutsamhet angriper de sociala och ekonomiska orättvisorna i vårt eget land. Social trygghet och ekonomisk styrka i vårt eget land lägger grunden för en aktiv och långsiktig internationell freds- och solidaritetspolitik.

Insikten om det ouplösliga sambandet mellan solidaritetsarbetet i det egna landet och ute i världen för en bättre och rättvisare framtid åt alla utgör arbetarrörelsens styrka.

I denna strävan ingår Kvinnoförbundets konferens "Sverige i världen".